

การศึกษาเพื่อการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนา วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวขวาง)
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

**A Study of Lanna Buddhist's Art Museum Exhibition at San Mueang Ma Luang Temple
(Hua Khuang), Mueang District, Chiang Mai Province**

โสภณ พรหมจิตต์

Sophon Promjit

นักศึกษานิพนธ์ปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

Graduate student in Master of (Art and Culture Management) of Graduate School Faculty, Chiang Mai University,

Chiang Mai, Thailand 50300

E-mail: sophon175@hotmail.com

บทคัดย่อ

วัดแสนเมืองมาหลวงหรือวัดหัวขวาง ตั้งอยู่บริเวณตอนเหนือของเมืองเชียงใหม่ใกล้ประตูช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอดีตเรียกพื้นที่บริเวณนั้นว่า “ช่วงเมือง” และเป็นวัดประจำเมืองเชียงใหม่วัดหนึ่ง เนื่องจากเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมสำคัญทางศาสนาหรือการประชุมทัพ ปัจจุบันวัดแห่งนี้ มีท่านพระครูสุวดี ปัญญาโสภิต (เจ้าอาวาส) ผู้มีความรู้ ความสนใจที่จะอนุรักษ์และถ่ายทอดความรู้ทางด้านพุทธศิลป์งานไม้ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม พิธีกรรมในพระพุทธศาสนา ให้กับลูกศิษย์และผู้ที่มีความสนใจ ประกอบกับท่านเป็นช่างฝีมือ ด้านงานไม้มาก่อน ทำให้วัดแห่งนี้เป็นศูนย์รวมช่างฝีมือ และผลงานสร้างสรรค์ ด้านพุทธศิลป์งานไม้ไว้มากมาย ประกอบกับทางวัด มีแนวคิดที่จะจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ประเภทนี้ขึ้น ซึ่งในเบื้องต้นมีความพร้อมด้านอาคาร สถานที่ และวัตถุดิบของ ผลงานสร้างสรรค์อยู่เป็นจำนวนมาก แต่ยังขาดการบริหารจัดการ การศึกษาในครั้งนี้มี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทที่เกี่ยวกับหลักการของพิพิธภัณฑ์สถาน และพุทธศิลป์ล้านนา ศึกษาความเป็นมา การดำเนินงานของงานพุทธศิลป์ล้านนา ตลอดจนศักยภาพและความพร้อมของวัดแสนเมืองมาหลวง (หัวขวาง) เพื่อจัดตั้งเป็น พิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนาและเสนอรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนา ซึ่งสามารถนำผลที่ได้จากการศึกษา ไปปรับใช้ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และส่งเสริม การอนุรักษ์ฟื้นฟูพุทธศิลป์ล้านนา การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงสำรวจ โดยมีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มภายในชุมชน กลุ่มภายนอกชุมชน และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดพิพิธภัณฑ์ จากผลการศึกษา พบว่า วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวขวาง) มีศักยภาพพร้อมที่จะทำเป็นพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ เพราะมีอาคาร สถานที่ ซึ่งตั้งอยู่ในศูนย์กลางพื้นที่ท่องเที่ยวของเมืองเชียงใหม่ มีศูนย์การเรียนรู้อื่น ๆ มากมาย ที่จะเชื่อมกันในการศึกษา เรียนรู้ได้เป็นอย่างดี มีงานด้านพุทธศิลป์ล้านนา มากมาย โดยนำเสนอรูปแบบ ดังนี้ คือ 1.การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์

พุทธศิลป์แบบถาวร สำหรับใช้จัดแสดงผลงานด้านพุทธศิลป์ที่ทางวัดได้จัดเก็บรวบรวมไว้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2.แบบกึ่งถาวร เพื่อใช้สำหรับจัดแสดงผลงานพุทธศิลป์ที่ทางวัดได้จัดสร้างขึ้นใหม่อย่างต่อเนื่อง ในส่วนของวิธีการนำเสนอคือการสร้างแบรนด์ของพิพิธภัณฑ์โดยผ่านสื่อตราสัญลักษณ์หรือโลโก้ เพื่อให้พิพิธภัณฑ์มีจุดเด่นจดจำง่าย การออกแบบอาคารพิพิธภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์สอดคล้องกับเนื้อที่เรื่องราวที่นำมาจัดแสดง และบริเวณโดยรอบควรปรับปรุงพื้นที่โดยรอบให้ดูสวยงาม วางผังทางเดินชมให้ต่อเนื่องเพื่อเข้าชมนิทรรศการ โดยแบ่งพื้นที่การจัดแสดงนิทรรศการออกเป็น 4 ส่วน ที่สัมพันธ์กับพื้นที่ใช้สอยของอาคาร กล่าวคือ 1) การจัดแสดงประวัติวัดแสนเมืองมาหลวง และประวัติเจ้าอาวาส 2) การจัดแสดงผลงานพุทธศิลป์อันเนื่องในการสักการะพระพุทธรูปและพระรัตนตรัย 3) การจัดแสดงผลงานพุทธศิลป์อันเนื่องในการสักการะพระธรรมและ 4) การจัดแสดงผลงานพุทธศิลป์อันเนื่องในการสักการะพระสงฆ์ และห้องด้านล่างสุด จำนวน 2 ห้อง ตึกด้านข้างแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ห้องสำหรับประชุมและห้องสำนักงาน ต้อนรับบริการข้อมูล ส่วนเทคนิคการจัดแสดงนิทรรศการ จะใช้วิธีการวางผังแบบ Open Plan ซึ่งมีความสอดคล้องกับอาคาร การจัดแสดงที่มีลักษณะเป็นห้องกว้างมีทิศทางเดินชมแบบอิสระ (free circulation) ซึ่งจะทำให้ผู้ชมรู้สึกถึงความ เป็นอิสระในขณะที่เข้าเยี่ยมชมนิทรรศการในส่วนต่างๆ ได้อย่างเต็มที่

คำสำคัญ: พิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนา

Abstract

San Muang Ma Luang Temple or Hua Khuang Temple is located in the northern section of Chiang Mai city near Chang Puak Gate, Muang District, Chiang Mai. People called that area "Khuang Muang" in the previous time. San Muang Ma Luang is the one of provincial temple because religious ceremonies are usually conducted or army troops gathering. Nowadays, Phrakru Suwat Panyasopit, an abbot of the temple, who has knowledge in wooden Buddhist's arts is interested to preserve it and other cultures involved in the Buddhist ceremony for the people who have the same interest. Before he became a monk, he was a carpenter so he had gathered carpenters in order to produce and invent wooden Buddhist's arts. Moreover, the management board of the temple had the concept to establish wooden Buddhist's museum. At the beginning, the temple was ready for the building, place and materials; however, it lacked the experience of management. The purposes of this study were to research the contexts of the museum and Lanna Buddhist's arts, study the potential to set up the museum of San Muang Ma Luang Temple or Hua Khuang Temple and find the appropriated management systems to run the Lanna Buddhist's art museum. The results from the qualitative research and survey research of 3 representative samples, people in the community, people from the other communities and museum management experts, indicated that San Muang Ma Luang Temple (Hua Khuang) has potential to establish Buddhist's art museum because the temple already has a building and it is located in the center of Chiang Mai tourism area. There are many study centers which could become a corporate learning network. The researchers suggested the following: 1) Set up a permanent Buddhist's art museum and exhibit all the materials from the past to the present day. 2) Set up a semi-permanent museum to exhibit

the new Buddhist's arts that the temple had just created, presenting the museum's brand and logo to bring out the museum's strength and design the buildings conformed to the story that is being displayed at the moment. The area will be newly adjusted to make it look beautiful and designed to connect with 4 exhibit areas displaying the history of San Muang Ma Luang Temple and the abbots, the worship of the lord Buddha and the Three Refuges, the worship of the Dharma and the worship of the monks. There are 2 lower rooms besides the building that can be used as monks' conference room and another room that can be used as office, lobby and information center. The exhibition will be designed following the "Open Plan" which conformed to the building that has large room and guests can spontaneously sightsee (free circulation) and with this plan, guests will feel free and relax while visiting the exhibition.

Keyword: Lanna buddhist's art museum

1. บทนำ

ล้านนามีประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่า 700 ปี และเป็นศูนย์กลางด้านพระพุทธศาสนาศิลปวัฒนธรรม จึงมีมรดกทางวัฒนธรรมทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะงานด้านพุทธศิลป์ล้านนาที่มีรูปแบบศิลปะเฉพาะด้านที่กระจายอยู่ใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ซึ่งมีรากฐานที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของผู้คนในล้านนามาเป็นเวลายาวนาน และงานศิลปกรรมงานไม้ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องสักการะ สิ่งของเครื่องใช้ในพิธีการ พิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นงานประณีตศิลป์ที่ชาวล้านนาได้สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาไว้ตามวัดต่างๆ อาทิเช่น *ธรรมาสน์* ซึ่งหมายถึงอาสนะที่จัดไว้ให้พระภิกษุนั่งแสดงธรรม *บุษบก* อันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหรือพระธาตุ ฯลฯ งานพุทธศิลป์ซึ่งเป็นเครื่องสักการะประเภทดังกล่าวมานี้ นับว่ามีคุณค่าและความสำคัญทั้งในด้านเนื้อหาสาระ หน้าที่การใช้งานที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมล้านนา รวมไปถึง มีรูปแบบและลักษณะทางศิลปะอันเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เฉพาะตัว ยกตัวอย่างเช่น *สัตตภัณฑ์* ใช้สำหรับบูชาพระประธานในวิหารอุโบสถหรือพระธาตุเจดีย์ ซึ่งเป็นเครื่องสักการะ

พระรัตนตรัย โดยทำหน้าที่เป็นเชิงเทียน มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมหรือรูปโค้งคล้ายหัวเตี๋ย บนยอดสุดมีที่สำหรับปักเทียน 7 เล่ม อันเป็นสัญลักษณ์หมายถึงภูเขาทั้งเจ็ดที่รายล้อมเขาพระสุเมรุอันเป็นศูนย์กลางจักรวาลในคติไตรภูมิซึ่งหมายถึงพระประธานในพระวิหารหรือพระธาตุเจดีย์สัตตภัณฑ์ทำจากไม้แกะสลักลงรักปิดทองประดับกระจกเป็นลวดลายต่างๆ อย่างหนาแน่น เช่น ลายสัตว์ ลายพรรณพฤกษา หรือลายนาครีขลุ่ย อันเป็นสัญลักษณ์ของป่าหิมพานต์ (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2549) จากรูปแบบและหน้าที่ใช้สอยเราจะพบว่างานพุทธศิลป์ประเภทเครื่องสักการะหรือเครื่องใช้อันเนื่องในวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาในดินแดนล้านนาประเภทดังกล่าวนี้ได้แฝงนัยถึงการแสดงออกซึ่งปรัชญาทางพระพุทธศาสนา โดยทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง หรือสัญลักษณ์จากภาวะนามธรรมของคติธรรมหรือพุทธปรัชญาออกสู่สภาวะรูปธรรมที่พุทธศาสนิกชนสามารถจับต้องสัมผัสได้ในรูปของเครื่องสักการะและที่สำคัญเครื่องสักการะเหล่านี้คือปิ่นหรือช่างได้แสดงเจตจำนงในการสร้างสรรค์ ด้วยพลังศรัทธาและเป็นพุทธบูชา (อำนาจ เย็นสบาย, 2532) ซึ่งชาวล้านนาถือเป็นงานพุทธศิลป์ ที่มีคุณค่า สูงส่งและมีอัตลักษณ์เป็นของตนโดยแท้ อย่างไรก็ตามปัจจุบันงานพุทธศิลป์ด้าน

เครื่องสักการะหรืองานศิลปกรรมไม้และอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับพิธีการและพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาของวัดในล้านนา ดังกล่าวมาเหลือน้อย เนื่องจากงานพุทธศิลป์ดังกล่าวที่ถูกเก็บไว้ตามวัดต่างๆทั่วล้านนามิให้เหินหายลง เนื่องจากของเก่าส่วนใหญ่ก็เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา ขณะที่รสนิยมในการถวายทานเครื่องสักการะแบบดั้งเดิมก็เปลี่ยนแปลงไปและชาวล้านนาส่วนใหญ่หันไปนิยมใช้สิ่งของเครื่องใช้และเครื่องสักการะแบบภาคกลางมากขึ้น ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองที่เกิดขึ้นในล้านนาเมื่อหลายปีที่ผ่านมา ทำให้งานพุทธศิลป์แบบกรุงเทพ ฯ เข้ามามีอิทธิพล และชาวล้านนาปัจจุบันไม่ค่อยรู้จัก ละทิ้งเห็นว่า เป็นของล้าสมัยบ้าง จึงทำให้เครื่องสักการะล้านนา ถูกทอดทิ้งและเสื่อมลง ประกอบกับช่างฝีมือผู้มีความรู้ มีประสบการณ์มีความชำนาญด้านนี้เหลืออยู่น้อย

วัดแสนเมืองมาหลวงหรือวัดหัวข่วง ตั้งอยู่บริเวณตอนเหนือของเมืองโกสุมพิสัยหรือเมืองโกสุมพิสัย พระปกเกล้า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอดีตเรียกแถวนี้ว่า “ข่วงเมือง” และเป็นวัดประจำเมืองเชียงใหม่วัดหนึ่ง เพราะเป็นที่ประกอบพิธีกรรมสำคัญทางศาสนาหรือการประชุมทัพ (สุรพล ดำริห์กุล, 2544) และเป็นวัดที่พญาเมืองแก้ว กษัตริย์แห่งราชวงศ์มังราย ลำดับที่ 11 ทรงสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2064 อายุร่วม 600 ปี (พระมหาสง่า ชีรสิริโรและคณะ, 2554) ถือได้ว่าเป็นวัดที่มีความสำคัญต่อเมืองเชียงใหม่เป็นอย่างยิ่ง ปัจจุบันวัดแห่งนี้ มีท่านพระครูสุวดีปัญญานิสิต (เจ้าอาวาส) ผู้มีความรู้ ความสนใจที่จะอนุรักษ์และถ่ายทอดความรู้งานด้านพุทธศิลป์งานไม้ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีการ พิธีกรรมในพระพุทธศาสนา ให้กับลูกศิษย์และผู้ที่มีความสนใจ ประกอบกับท่านเป็นช่างฝีมือด้านงานไม้มาก่อน ทำให้วัดแห่งนี้เป็นศูนย์รวมช่างฝีมือ และผลงานสร้างสรรค์ด้านพุทธศิลป์งานไม้ไว้มากมาย ประกอบกับทางวัดแสน

เมืองมาหลวง (หัวข่วง) มีแนวคิดที่จัดตั้งพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ประเภทนี้ขึ้น ซึ่งในเบื้องต้นมีความพร้อมด้านอาคาร ซึ่งเป็นอาคาร 3 ชั้น รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบล้านนาประยุกต์ ประดับด้วยลายปูนปั้นต่าง ๆ และวัตถุสิ่งของจำนวนมาก แต่ขาดการบริหารจัดการ ไม่สามารถนำมาเป็นสื่อการเรียนรู้ได้และไม่สามารถเข้าชมความงดงามของผลงาน อันเนื่องจากข้อจำกัดต่าง ๆ เช่น เวลา สถานที่ไว้ข้อมูล เป็นต้น ที่สำคัญท่านเจ้าอาวาส อยากจะอนุรักษ์ เผยแพร่ สืบสานองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาที่ท่านได้สร้างสรรค์และสั่งสมมานั้น ไม่ให้สูญหายและให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดต่อชุมชน สถาบันการศึกษา สังคม ในความเห็นของผู้ศึกษามีความเห็น่า พิพิธภัณฑ์เป็นที่รวบรวม สงวนรักษาและจัดแสดงวัตถุสิ่งของอันมีความสำคัญทางวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ค้นคว้าและความเพลิดเพลิน (นิคม มุสิกคามะ และคณะ, 2521) ตลอดถึงจัดตั้งเพื่อการศึกษาสำหรับประชาชนให้เป็นสถานที่ศึกษาตามอัธยาศัย เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอด และคาดว่าจะการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนาแห่งนี้ขึ้นได้จะทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแสวงหาความเพลิดเพลิน และช่วยทำให้บรรลุเป้าหมายของการอนุรักษ์และฟื้นฟูงานพุทธศิลป์ล้านนาประเภทนี้ได้

ด้วยเหตุนี้ผลดังกล่าวจึงทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาเพื่อการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนา วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษาบริบทที่เกี่ยวกับหลักการของพิพิธภัณฑ์สถาน และพุทธศิลป์ล้านนา ศึกษาความเป็นมา การดำเนินงานของงานพุทธศิลป์ล้านนา ตลอดจนศักยภาพและความพร้อมของวัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) เพื่อการจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนา และเสนอรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการจัดแสดง พิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนาประเภทเครื่องสักการะหรือ

งานศิลปกรรมไม้และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีการ พิธีกรรมในพระพุทธศาสนาของวัดในล้านนา เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูงานพุทธศิลป์ล้านนา และคาดหวังว่าผลของการศึกษาค้นคว้าจะเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ในการจัดการในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้คำแนะนำในการจัดบริเวณโดยรอบ ปรับปรุงพื้นที่ โดยรอบให้ดูสวยงาม การวางผังทางเดินชมให้ต่อเนื่อง เพื่อเข้ามณิธรรมการ ลำดับในการจัดแสดงซึ่งรวมไปถึง การกำหนดหัวข้อเรื่องการจัดแสดง ได้แก่ เรื่อง ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของวัด อาคาร วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง และข้อมูลเนื้อหาของวัดนั้นๆ และเสนอรูปแบบของแต่ละชั้น ซึ่งการจัดแสดงทั้งหมดนี้ พร้อมข้อมูลทางวิชาการ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องราวด้านพุทธศิลป์ล้านนา และส่งเสริมการอนุรักษ์ และฟื้นฟูงานพุทธศิลป์ล้านนาในการจัดตั้งและจัดแสดง พิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนาให้ประสบผลสำเร็จต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาในบริบทที่เกี่ยวกับหลักการของ พิพิธภัณฑ์สถานทั้งในระดับสากลและประเทศไทย และพุทธศิลป์ล้านนา
2. เพื่อศึกษาความเป็นมาและการดำเนินงานของงานพุทธศิลป์ล้านนา ตลอดจนศักยภาพและความพร้อมของวัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อการจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนา
3. เพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูพุทธศิลป์ล้านนา

3. วิธีการวิจัย

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

3.1.1 แบบสอบถาม

เป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการเก็บข้อมูลจากพระภิกษุสงฆ์ ประชาชน นักท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ และตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องต่อการจัดการพิพิธภัณฑ์ เพื่อหาระดับความสนใจ

3.1.2 แบบสัมภาษณ์

ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์ และหอศิลป์ นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ ด้านศิลปวัฒนธรรม คณาจารย์ในสถาบันการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบนิทรรศการ และเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาศักยภาพ ปัญหา ข้อจำกัด ข้อดี ข้อเสีย และรูปแบบการจัดแสดงนิทรรศการ กิจกรรมของพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ วัดแสนเมืองมาหลวง(หัวข่วง) จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นแหล่งฝึกฝน เรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ในท้องถิ่นและให้ป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์ และหอศิลป์ นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ ด้านศิลปวัฒนธรรม คณาจารย์ในสถาบันการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบนิทรรศการ และเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูพุทธศิลป์ล้านนา

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเพื่อหาระดับความสนใจในการจัดการพิพิธภัณฑ์ของพระภิกษุสงฆ์ ประชาชน นักท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ และ

ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง โดยเก็บข้อมูลระหว่าง วันที่ 1 มิถุนายน ถึง 30 พฤศจิกายน 2557 และแบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์และหอศิลป์ นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ ด้านศิลปวัฒนธรรม คณาจารย์ในสถาบันการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบนิทรรศการ และเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูพุทธศิลป์ล้านนา โดยเก็บข้อมูลระหว่าง วันที่ 1 มิถุนายน ถึง 30 พฤศจิกายน 2557

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล และแปลความ

ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา แปลความโดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา และนำข้อมูลที่ได้รวบรวมมาจากการสอบถามและสัมภาษณ์ มาจัดแยกหมวดหมู่ข้อมูลออกเป็นเรื่อง ๆ จากนั้นนำข้อมูลแต่ละด้านมาวิเคราะห์ได้แก่

1. พื้นที่ของวัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง)
2. การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์นี้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และพบปัญหาในด้านใดบ้าง
3. การมีส่วนร่วมของประชาชนภายในพื้นที่และโดยรอบต่อการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูพุทธศิลป์ล้านนา

เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมด แล้วนำมาสรุปและเสนอรายละเอียดทั้งหมด เขียนพรรณนาเป็นขั้นตอนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.4 วิธีการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และคุณค่าความสำคัญของ วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) ตลอดจนบริบททางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ทราบถึงศักยภาพ สภาพปัญหา และอุปสรรค ตลอดจนนำเสนอรูปแบบการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ และวิธีการที่เหมาะสมในการจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และความเพลิดเพลินตลอดถึงส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูพุทธศิลป์ล้านนา

เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูพุทธศิลป์ล้านนา

3.5 ขอบเขตการศึกษา

ระยะเวลาการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ระหว่าง วันที่ 1 มิถุนายน ถึง 30 พฤศจิกายน 2557

3.6 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.6.1 ประชากร

ในการศึกษครั้งนี้ คือ การศึกษามีขอบเขตภายใต้ผู้ที่เคยมาที่วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) ถนนพระปกเกล้า ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

3.6.2 กลุ่มตัวอย่างและวิธีการคัดเลือกตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างของการศึกษครั้งนี้ มี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มภายในชุมชน ประกอบด้วย เจ้าอาวาส พระภิกษุสงฆ์ ประชาชนภายในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนาของวัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ใช้วิธีการคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงเพื่อเก็บข้อมูลต่าง ๆ

กลุ่มที่ 2 กลุ่มภายนอกชุมชน ประกอบด้วย เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด ประชาชน ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ และนักท่องเที่ยว จำนวน 20 คน การคัดเลือกตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ เพื่อเก็บข้อมูลความเห็นและข้อเสนอแนะ ด้านการจัดแสดงและการให้บริการ

กลุ่มที่ 3 ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดพิพิธภัณฑ์ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม เจ้าหน้าที่เทศบาลนครเชียงใหม่ใช้วิธีการคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เพื่อเก็บข้อมูลต่าง ๆ

4. ผลการศึกษาและข้อวิจารณ์

จากการศึกษาพบว่าวัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีความเหมาะสมที่จะเป็นสถานที่จัดแสดงพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนา เพื่อแหล่งเรียนรู้และส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูพุทธศิลป์ล้านนา ประกอบกับเป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองเชียงใหม่ที่ยาวนาน เดินทางได้สะดวก มีศูนย์การเรียนรู้อื่น ๆ มากมายที่จะเชื่อมโยงกันในการศึกษาเรียนรู้ได้ดี ซึ่งผลการศึกษาด้านพุทธศิลป์ล้านนา ประเภท เครื่องสักการะหรืองานศิลปกรรมงานไม้และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนา ไว้มากมาย แบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังนี้ 1. เครื่องสักการะพระพุทธรูปและพระรัตนตรัย เช่น สัตตภัณฑ์ ขันแก้วทั้งสาม อาสนา เครื่องราชกกุธภัณฑ์ แว่นพระเจ้า เป็นต้น 2. เครื่องสักการะพระธรรม เช่น ธรรมมาสน์ ค้างธรรม หีบธรรม เป็นต้น 3. เครื่องสักการะพระสงฆ์ เช่น อาสนะสงฆ์ แท่นสังฆ์ เป็นต้น

ด้านบริบทและสภาพปัญหาของพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนาวัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) ปัจจุบันงาน

พุทธศิลป์ของวัด มีจำนวนมาก และที่ผ่านมาทางวัดยังทำหน้าที่เพียงแค่การเก็บรักษาวัตถุสิ่งของ เรียงไว้ตามขนาดน้อยใหญ่ของวัตถุ และเก็บรักษาไว้ในอาคารเท่านั้น ไม่ได้มีการออกแบบการจัดแสดงในรูปแบบของนิทรรศการ ซึ่งถือว่าทางวัดขาดการร่วมมือกับชุมชน

ด้านคุณค่าและความสำคัญ มีอยู่ด้วยกัน 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. คุณค่าทางศาสนา เป็นเสมือนแหล่งเผยแผ่และสืบทอดพระพุทธศาสนาอีกช่องทางหนึ่งโดยผ่านสุนทรียะทางศิลปะและความงาม 2. คุณค่าทางศิลปะ แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมอันเนื่องในพุทธศาสนาที่มีความงดงามและแฝงไว้ด้วยความหมายคติความเชื่อและภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นล้านนา ซึ่งได้สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างยาวนาน 3.คุณค่าทางสังคม เป็นสถานที่ที่ทำประโยชน์ด้านสังคมและวัฒนธรรมให้ท้องถิ่น ที่ตั้งอยู่ ทำหน้าที่สงวนรักษาซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่ชุมชน ให้บริการในฐานะเป็นจุดรวมทางวัฒนธรรมและเป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ 4. คุณค่าทางเศรษฐกิจ เนื่องจากพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์วัดแสนเมืองมาหลวงมิได้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงงานพุทธศิลป์ให้ชมแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่มีกิจกรรมการเรียนรู้และถ่ายทอดการสร้างสร้างงานพุทธศิลป์ให้แก่ผู้สนใจอยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตโดยสามารถนำองค์ความรู้และทักษะประสบการณ์ดังกล่าวมาสร้างงานสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวได้อีกทางหนึ่งโดยได้นำเสนอผลการศึกษาดังนี้

4.1 รูปแบบการจัดแสดงที่เหมาะสม

ในการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนา เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูพุทธ

ศิลป์ล้านนาให้ประสบผลสำเร็จ เป็นแหล่งเรียนรู้และความเพลิดเพลินควรพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุที่นำมาจัดแสดงและอาคารจัดแสดงเป็นสำคัญ ฉะนั้นหากพิจารณาถึงประเด็นดังกล่าว รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานที่จะจำแนกออกเป็น 2 รูปแบบคือ

1) การจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานแบบถาวร ใช้จัดแสดงงานพุทธศิลป์ที่ทางวัดได้จัดเก็บรวบรวมไว้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2) การจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานแบบกึ่งถาวร ใช้สำหรับจัดแสดงงานพุทธศิลป์ที่ทางวัดได้จัดสร้างขึ้นใหม่อย่างต่อเนื่อง เช่น ในรอบเดือนหรือในรอบปี เพื่อกระตุ้นให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่แปลกใหม่และมีความน่าสนใจอยู่เสมอ ในส่วนของวิธีการนำเสนอและจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานศิลป์ล้านนาวัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) เริ่มตั้งแต่การสร้างแบรนด์ของพิพิธภัณฑสถานโดยผ่านสื่อตราสัญลักษณ์หรือโลโก้ เพื่อให้พิพิธภัณฑสถานมีจุดเด่นจดจำง่าย การออกแบบอาคารพิพิธภัณฑสถานที่มีเอกลักษณ์สอดคล้องกับเนื้อที่เรื่องราวที่นำมาจัดแสดง และบริเวณโดยรอบควรปรับปรุงพื้นที่โดยรอบให้ดูสวยงาม วางผังทางเดินชมให้มีความต่อเนื่องเพื่อเข้าชมนิทรรศการโดยแบ่งพื้นที่การจัดแสดงนิทรรศการออกเป็น 4 ส่วน ที่สัมพันธ์กับพื้นที่ใช้สอยของอาคาร กล่าวคือ 1) การจัดแสดงประวัติของวัดแสนเมืองมาหลวงและประวัติเจ้าอาวาส 2) การจัดแสดงงานพุทธศิลป์อันเนื่องในการสักการะพระพุทธรูปและพระรัตนตรัย 3) การจัดแสดงงานพุทธศิลป์อันเนื่องในการสักการะพระธรรมและ 4) การจัดแสดงงานพุทธศิลป์อันเนื่องในการสักการะพระสงฆ์ และห้องด้านล่างสุด จำนวน 2 ห้อง ตึกด้านข้างแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ห้องที่ 1 เป็นห้องสำหรับ

ประชุม ห้องที่ 2 เป็นห้องสำนักงานต้อนรับ บริการข้อมูล

ส่วนเทคนิคการจัดแสดงนิทรรศการในพิพิธภัณฑสถานศิลป์ล้านนา การวางแผนการจัดแสดงทั้งส่วนนิทรรศการถาวรและกึ่งถาวร จะใช้วิธีการวางแผนแบบ open plan ซึ่งมีความสอดคล้องกับอาคารการจัดแสดงที่มีลักษณะเป็นห้องกว้างมีทิศทางเดินชมแบบอิสระ (free circulation) ซึ่งจะให้ผู้ชมรู้สึกถึงความโปร่งสบายในขณะที่เข้าชมชมนิทรรศการในส่วนต่างๆ ได้อย่างเต็มที่

5. การอภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาเพื่อการจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานศิลป์ล้านนา วัดแสนเมืองหลวง (หัวข่วง) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” ผู้ศึกษาอภิปรายผลดังนี้

การสรุปและนำเสนอเนื้อหาในข้างต้นผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดต่างๆ มาเป็นกรอบการวิจัยในครั้งนี้ประกอบไปด้วยแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ และที่สำคัญคือแนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบจัดแสดงนิทรรศการในรูปแบบของพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งผลสรุปจากการศึกษาได้นำไปสู่การทำความเข้าใจในคุณค่าของงานพุทธศิลป์ล้านนาในฐานะวัตถุทางพิพิธภัณฑสถานที่สามารถนำเสนอเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับประเพณีวิถีชีวิตชาวล้านนา รวมไปถึงมิติทางสุนทรียหรือความงามที่เชื่อมโยงกับปรัชญาในพุทธศาสนาได้อย่างลงตัว ผ่านการนำเสนอในรูปแบบของพิพิธภัณฑสถานที่มีความโดดเด่น การนำงานพุทธศิลป์ที่มีอยู่ในวัดมาจัดแสดงในรูปแบบของพิพิธภัณฑสถานนอกเหนือไปจากวัตถุประสงค์หลักทั่วไปคือเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และ

ฟื้นฟูงานพุทธศิลป์ล้านนาแล้ว ยังจะเป็นกระบวนการขับเคลื่อนให้วัดแสนเมืองมาหลวง(หัวข่วง) อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ มีสถานะเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องราวของพุทธศิลป์ล้านนาประเภทเครื่องสักการะหรืองานศิลปกรรมไม้และอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับพิธีการและพิธีกรรมในพระพุทธศาสนาของวัดในล้านนาที่คงความเป็นอัตลักษณ์ในระดับชุมชนท้องถิ่นและในระดับประเทศชาติองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ยังสามารถนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นๆได้ในลำดับต่อไป

6. บทสรุป

การศึกษาเพื่อการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนา วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ประเด็นแรก นอกเหนือไปจากการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนาและเปิดให้ประชาชนได้เข้าเยี่ยมชมแล้ว ทางวัดในฐานะผู้รับผิดชอบพิพิธภัณฑ์สถานควรมีการวางแผนการในการบริหารจัดการ ออกกฎระเบียบ แต่งตั้งคณะกรรมการและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในด้านต่างๆ ให้ชัดเจน เพื่อให้งานต่อการบริหารจัดการอย่างครบวงจรและมีประสิทธิภาพ ประเด็นที่สอง ปัญหาใหญ่ของพิพิธภัณฑ์สถานเกือบทุกแห่ง คือผู้สนใจที่เข้ามาเยี่ยมชมมีปริมาณค่อนข้างน้อย ฉะนั้นกลยุทธ์การตลาดและการประชาสัมพันธ์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่พิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์ล้านนาวัดแสนเมืองมาหลวง ควรนำมาปรับใช้เพื่อกระตุ้นให้พิพิธภัณฑ์มีความน่าสนใจโน้มน้าวผู้คนในเข้ามาเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่อง ประการสุดท้าย เพื่อความเข้มแข็งและไม่โดดเดี่ยวของพิพิธภัณฑ์ทางวัดอาจจะต้องสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้สนใจงานพุทธศิลป์ล้านนาขึ้นมาเพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการ

ขับเคลื่อนการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆของพิพิธภัณฑ์ให้บรรลุผลยิ่งขึ้น

7. กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์สนับสนุนจาก ครูบาอาจารย์หลายท่านอันประกอบไปด้วย ศาสตราจารย์เกียรติคุณสุรพล คำวิหัทธกุล ผู้ซึ่งกรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ คำปรึกษา และตรวจแก้ไขจนวิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ ผู้เขียนขอกราบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วรณัฐจักษ์ บุญยสุรัตน์ ที่กรุณารับปรึกษาและให้คำแนะนำเป็นอย่างดีมาตลอด กราบขอบพระคุณ ดร.สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ และผู้ช่วยศาสตราจารย์สุกฤษี เกษรเกสรฯ ได้แสดงความคิดเห็นและให้คำแนะนำต่างๆ ในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณท่านพระครูสุวดีปัญญาโสภิต เจ้าอาวาสวัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) ที่ให้การอุปถัมภ์ทุกเรื่องมาโดยตลอด กราบขอบพระคุณพระครูธีรสุตพจน์ เจ้าอาวาสวัดผาลาด ที่คอยเป็นพระพี่เลี้ยงคอยชี้แนะอบรมสั่งสอนตลอดถึงพระภิกษุสงฆ์ในวัดทุกรูป ขอบคุณช่าง (สล่า) และศรัทธาวัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) ที่อนุญาตและอำนวยความสะดวกในการเข้าไปเก็บข้อมูลต่างๆ อย่างละเอียด ขอขอบคุณ บิดา มารดา ที่ให้กำเนิดและเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนมาตลอด กราบขอขอบพระคุณคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จากมหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ที่ให้คำแนะนำต่างๆ และคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ในสาขาการจัดการศิลปและวัฒนธรรม บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ทำให้โอกาสข้าพเจ้าได้มาศึกษาเล่าเรียนสถานที่แห่งนี้
และให้การสนับสนุนในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอขมาโทษต่อสถานที่วัด
สิ่งศักดิ์สิทธิ์และพระรัตนตรัยอันประเสริฐสูงสุด
อันข้าพเจ้าได้เข้าไปล่วงล้ำแสดงกิริยา เจตนาอันเกิด
จากกาย วาจา ใจ โดยตั้งใจก็ดีหรือไม่ได้ตั้งใจก็ดี
และด้วยอำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์
สิทธิ์ทั้งหลาย ขอจงอภิบาลรักษาให้บิดามารดา
ครูบาอาจารย์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ประสบแต่
ความร่มเย็นเป็นสุข เจริญรุ่งเรืองร่ำรวยและมีสุขภาพ
พลานามัยอุดมสมบูรณ์ ปราศจากทุกข์โศกโรคภัย
ตลอดกาลนานเทอญ

๘. เอกสารอ้างอิง

- นิคม มูลิกะคามะ และคณะ. (2521). วิชาการ
พิพิธภัณฑ. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนา
พานิช พิมพ์ ครั้งที่ 2.
- พระมหาสง่า ชีรสวโร และคณะ. (2554). เมืองของ
คนของ ด่านาน ประวัติศาสตร์ สังคมและ
วัฒนธรรม เชียงใหม่ : ตรีโอ แอดเวอร์ไทซิ่ง
แอนมีเดีย จำกัด.
- สุรพล คำวิหกุล. (2544). ข่วงเมืองและวัดหัวข่วงกับ
แบบแผนของเมืองในดินแดนล้านนา.
รายงานการวิจัย. คณะวิจิตรศิลป์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2549). โบราณวัตถุ -
โบราณสถาน ในวัดล้านนา. เชียงใหม่:
แสงศิลป์.
- อำนาจ เข่นสบาย. (2532). ศิลปะพิจารณา. กรุงเทพฯ:
แสงศิลป์การพิมพ์.